

שארית מנחם

אמרות טהורות, דיבורים קדושים, ערכים ומתוקים, בדרך פרד"ם
מאת כ"ק אדמו"ר הגה"ק רבי מנחם מענדיל מווישיװא זי"ע

כי תבוא - סליחות

יצא לאור ע"י

מכון

ברכת נפתלי

להוצאת ספרי רבוה"ק זצלה"ה

ע"ש הרה"צ רבי נפתלי צבי בן כ"ק

אדמו"ר רבי ברוך זצ"ל מווישיװא

מאנסי נ"י

משועבדים ומעונים תחת האמות, השי"ת לא עזב אותנו ושומר עלינו, וכאשר נעלה לציון ברנה בגאולה המקווה יתגלה כי השי"ת שומר אותנו, וזהו כי תבוא"א נוט' ושמתך בכל אשר תלך (בראשית כ"ח ט"ו).

וענית ואמרת לפני ה' אלהיך ארמי אובד אבי וכו'. וי"ל דהנה אחז"ל (סוף קידושין) דפרנסת האדם שהוא בצער, הוא משום שהרעותי את מעשי וקפחתי את פרנסתי, וי"ל מפני מה דוקא הפרנסה תלויה במעשי בני"א אם לטוב, או לרעה ח"ו, וי"ל הטעם דהנה מצינו בגמ' (ב"ב י"ע"א) דבזמן שבני"א אינם עושים רצונו של מקום קרוין עבדים למקום, והנה איי בגמ' (גיטין י"ב ע"א) דיכול הרב לומר לעבד עשה עמי ואיני זנך, יעווי"ש ולכן ע"י שהרעותי את מעשי, והנני רק בבחי' עבד למקום ב"ה, ולכן קפחתי את פרנסתי, דיכול הרב לומר לעבד עשה עמי ואיני זנך, והנה איי בספ"ה"ק דמה שהאדם עובר ח"ו על ציווי השי"ת הוא בדרך כלל לא במזיד ובמתכוין אלא שהיצה"ר מסיתו ומסמא עיניו ומראה לו על עבירות שהן מצוות וכן להפך. ועי"ז מביאו לעבור ח"ו, וכעין הא דכתבו בשם הבעש"ט הק"ו"ע, שפי' הא דאי' בגמ' (שבת מ"ה ע"א) שוחט משום מאי חייב כו' משום צובע, ואמר דשוחט מרמז על היצה"ר שהוא מלאך המות, משום מה יהי חייב לעת"ל, משום צובע, שצובע העבירות שיראו כמצוות ומרמה האנשים ומסיתם לעשותם, אד"ק זי"ע. וזה יש לרמז בהפ' וענית, היינו מלשון עניות, כשתעני ותאבד את פרנסתך, אזי, ואמרת לפני ה' אלהיך, שתתודה לפני הקב"ה דע"י מה הגיעך זאת, ארמי, היינו היצה"ר דמרמה ומשקר לבני"א על עבירות שהם מצוות, ועי"ז, אבד אבי, שנלקח ממני תורת אב בהתייחסות הקב"ה אלי, שאני בבחי' עבד למקום ב"ה, וקיי"ל דהאדון יכול לומר לעבדו עשה עמי ואיני זנך, ולכן נעשיתי עני וקפחתי את פרנסתי ח"ו, ואז ע"י הוידוי השי"ת יעזור לנו שנחזור בתשובה שלימה ויהי לנו כבר כל טוב.

וענית ואמרת לפני ה' אלהיך וגו' ושמת בכל הטוב אשר נתן ה' וגו'. יל"פ עפ"י אמרם ז"ל במס' ע"ז (כ"ע"ב) ענוה גדולה

והיה כי תבוא אל הארץ וגו' ולקחת מראשית כל פרי האדמה אשר תביא מארצך וגו'. י"ל דהנה ישנם ב' מיני התעוררות שאדם נתעורר לעבודת ה', א', מצד הנפש שמשותקק לעבודת בוראו, ב', מחמת גזירות וצרות רח"ל גומר בלבו לעבוד את ה', וכדאי' בסנהדרין (צ"ז ע"ב) הקב"ה מעמיד להן מלך שגזירותיו קשות כהמן וישראל עושין תשובה ומחזירין למוטב, והנה עיקר הגאולה תהיה כשיהיה לנו רצון אמת לעשות הטוב מצד עצמנו ולא ע"י התעוררות ממקום אחר, ואופן הזה הוא הנעלה, וכמו שפרשו הפסוק (תהלים ק"א ח) להכרית מעיר ה' כל פועלי און, "עיר" לשון התעוררות, ר"ל להכרית מדה זו שנתעורר לה' לעבודתו ית"ש ע"י פועלי און, וזש"א והיה כי תבוא אל הארץ וגו' ולקחת מראשית כל פרי האדמה"ה שעולה עה"כ רצון, אשר תביא מ"ארצך", פי' רצונך ע"ד הכתוב (יהוואל מ"ג כ"ו) ורצאתי אתכם, ר"ל שהתעוררות לעבודת ה' יהיה שלך ולא ממקום אחר, ועי"ז והלכת אל המקום אשר יבחר ה', כי בזה בוחר הוא יתב' שנתעורר מעצמנו ולא יצטרך ח"ו להביא עלינו מלך קשה כהמן.

וז"ש (שמות ו' ה) וגם אני שמעתי את נאקת בני ישראל, אשר מצרים מעבידים אותם, היינו שמחמת קושי השעבוד עשו עבודת השי"ת ולא מעצמן, לכן אמור להם והבאתי אתכם אל הארץ, פי' הרצון שלכם כנ"ל, לעשות הטוב מצד עצמכם, ואם אי אפשר לעשות אתערוותא דלתתא מצדכם, ולקחתי אתכם לי לעם באתערוותא דלעילא. ויען שבקשתנו לבוא לעבודתו יתב' מוכח עצמנו זה הוא חודו של מחט שהוא הפתח לתשובה מצדנו וכדאי' במדרש שה"ש (ה' ב) שהשי"ת מבקש פתחו לי פתח כחודו של מחט, וז"ש (דברים ד' כ"ט) ובקשתם משם את ה' אלהיך ומצאת, כלומר די לך מלשון אם כל דגי הים יאסף להם "ומצא" להם (במדבר י"א כ"ב) שפי' די, בתנאי כי תדרשנו בכל לבבך.

(מלוקט בתוס' קצת)

כי תבוא אל הארץ. ידוע שאף בזמן הגלות שישראל

הפסח יצאו בני ישראל וקאמר שם הכל מודים כשנגאלו ישראל ממצרים לא נגאלו אלא בלילה וכשיצאו לא יצאו אלא ביום עיי"ש, וד"ל. וזש"א בהבאת הבכורים ויוציאו ה' ממצרים וגו' ויביאו אל המקום הזה עם הענני כבוד, ואח"כ ויתן לנו את הארץ הזאת.

השקיפה ממעון קדשך וגו' וברך את עמך ישראל וגו'. ויש לדקדק למה דוקא ממעון, וי"ל עפ"י מ דאז"ל (ברכות כ"ה ע"ב) וכשאתם מתפללים דעו לפני מי אתם עומדים, וא"ל עפ"י הידוע כי הש"י שומע תפלת עמו ישראל ואח"כ תפלת מלאכי השרת והם עונים באימה וביראה שלימה, ע"כ גם עלינו מוטל החובה לכוין היטב בתפלה למען לא נבוש, וזהו וכשאתם מתפללים דעו "לפני מי" אתם עומדים ומתפללים, היינו לפני מלאה"ש, ע"כ תשגיחו היטב בתפילתכם שתהיה ביראה ובכונה, וכמו שפי' רש"י שם ודו"ק, ועיין חגיגה (י"ב ע"ב) שברקיע ששמו "מעון" מלאה"ש אומרים שירה אחר ישראל מפני כבודם של ישראל, וע"כ עלינו להתפלל בכונה גדולה אשר לזה צריכים הרחבת הדעת, וזהו בקשתנו השקיפה מ"מעון" קדשך דייקא, וברך את עמך בהרחבת הדעת כדי שיוכלו להתפלל כראוי קודם מלאה"ש ולא נבוש סלה.

היום הזה ה' אלהיך מצוך לעשות את החוקים האלה ואת המשפטים ושמרת ועשית אותם בכל לבבך ובכל נפשך, את ה' האמרת וגו', וה' האמירך היום וגו', ולתתך עליון על כל הגוים וגו' ולהיותך עם קדוש לה' אלהיך כאשר דבר. הנה הדקדוקים רבו ואין להאריך בהם וממילא יתבאר, ויש להקדים איזו הקדמות וזה יצא ראשונה, בזה"ק פ' פנחס (דף ר"א ע"א) "היום" דא ר"ה ועיי"ש ובכמה מקומות, וכן ידוע שמצוות השופר הוא חק ומשפט, חק מגזירת הכתוב, וכמאמרם ז"ל (ר"ה ט"ז ע"א) רחמנא אמר תקעו, ומשפט ע"ד שכ' הרמב"ם (פ"ג מהל' תשובה ה"ד) אעפ"י ששופר גזה"כ הוא רמז יש בו עורו ישנים מתרדמתכם, ותקיעת שופר צריך להיות מעומק הלב, שיקבל עליו עול מלכות שמים בלב שלם, והוא מרומז בתרועה שהיינו גנוחי גנה "מלבנו" (עיין רש"י ר"ה ל"ג ע"ב), וכן ידוע ויכוח השי"ת עם כנסת ישראל (עיין מדרש איכה ה' כ"א) שהש"י אומר שובה אלי ואשובה אליכם, שישאל יקדימו תחלה, וכנ"ל אומרת השיבנו ה' אליך ונשובה, שה' יקדים תחלה ואח"כ ונשובה, ולכאורה כיון שאחז"ל (סוכה נ"ב ע"ב) יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום וכו' ואלמלא הקב"ה עוזרו לא יכול לו, א"כ היה צריך להיות השיבנו מקודם כיון שאין לנו ברירה אחרת, רק כיון שאחז"ל בישראל מחשבה טובה מצטרפת למעשה (עיין קידושין ל"ט ע"ב בתוד"ה מחשבה), וכבר איתא הטעם בס' (עיין בני יששכר) כיון דישראל הם בחזקת כשרות לכך

מכולן, וכל מה שהאדם עולה במעלות התורה והעבודה ידמה בנפשו שעדיין לא הגיע לשלימות ויחזיק עצמו בענוה, וענין זה מרומז בתורה"ק בפרשה הדין (כ"ה ס"ו) והיה חייך תלואים לך מנגד ופחדת יומם ולילה וגו', דהיינו "חייך" הוא התורה"ק שהיא חיינו, תלואים לך "מנגד" שתחשוש שעדיין לא נגעת בה באמת, ופחדת מחמת זה יומם ולילה בבקר תאמר מי יתן ערב ואעשה לשמה, בערב תאמר מי יתן בקר, אכן כבר מובא בספה"ק דכל זה אחרי קיום המצוה, אבל בשעת קיום התורה והמצוות אין לחשוב כן שזה הוא מפיתוי היצר להכניסו בענוה פסולה כדי למונעו מקיום המצוה ונמצא דעי"כ לא יעשנה (עיין אמרי נועם פ' מצורע). וזה הנרמז במאמרם ז"ל (עירובין כ"ב ע"א) עה"פ (דברים ז' י"א) היום לעשותם, היום לעשותם ומחר לקבל שכר, היינו היום לעשותם פ"י בשעת עשיית המצוה תתחזק בבחינת ויגבה לבו וגו' לעשות את המצוה, ומחר, היינו אחר עשייתה לקבל שכרה, פ"י שתחשוב שעשית שלא לשמה רק ע"מ לקבל פרס ותהיה בשפלות, וממילא "למחר" דייקא לקבל שכר, ששכר ענוה איכא גם בהאי עלמא כידוע מספה"ק הטעם ששכר מצוה בהאי עלמא ליכא הוא משום דה' מקדים את האדם ובלעדיו לא הי' יכול לקיים המצוה כדכתיב (איוב מ"א ג) מי הקדימני ואשלם, אבל בענוה לא שייך זה כיון דהש"י גיאות לבש.

וז"ש (מכה ו' ו') במה אקדם ה' אלהי מרום, ר"ל במה אקדם ה', שהאדם יקדים את ה', ע"ז אמר "אכף" בענוה לאלהי מרום, בזה אקדמונו, מכיון שהוא מרום וקדוש וה' גיאות לבש כנ"ל סלה, וז"ש וענית לשון הכנעה ואמרת "לפני" ה' אלהיך, היינו כשהכנעה הוא "לפני", ר"ל קודם קיום המצוה, או הוא מעצת היצר למען אבד אבי שלא לעשות המצוות, אבל וענית ואמרת היינו שההכנעה הוא אחרי שואמרת לשון עבר, כלומר אחר קיום המצוה, אז לפני ה' אלהיך בבחינת קדימה כי בזה אתה לפניו כבי, ועי"כ ושמתה בכל הטוב תכף גם בעוה"ז כנ"ל. וירעו אותנו המצרים ויענונו, ובהגדה ש"פ דרש, וירעו אותנו המצרים כמה שנאמר הבה נתחכמה לו וכו', וי"ל וירעו אותנו המצרים, שנעשו כרעים אהובים לנו, ועי"ז ויענונו, רצו לקלקלם ולהעבירם על הדת, וזהו שדרש בעל ההגדה ע"ז, כמה שנא' הבה נתחכמה לו, היינו שברצונם הי' לעשות מהם חכמים מלומדים, דאקטורים וכד', ע"י הריעות וההתחברות עמהם.

ויוציאונו ה' ממצרים וגו' ויביאונו אל המקום הזה ויתן לנו את הארץ הזאת וגו'. עיין תרגום יונתן עה"פ (שמות י"ט ד) ואשא אתכם על כנפי נשרים, שכליל פסח באו ענני הכבוד למצרים והביאו את ישראל לירושלים ועשו הפסח וחזרו למצרים, ובבוקר יצאו ביד רמה, ובה מיושב סתירת הגמ' (ברכות ט' ע"א) דכתוב אחד אומר (דברים ט"ז א) בחודש האביב הוציאך ה' אלהיך ממצרים לילה, וכתוב אחד אומר (במדבר ל"ג ג) ממחרת

כאשר דבר, היינו שהי' אתערותא דלתתא כדיבור הקב"ה שובו אלי ואח"כ ואשובה אליכם, כן נזכה בב"א.

את ה' האמרת וגו'. את יי האמרת ר"ת אי"ה, (עיין יומא ל"ה ע"ב) שהלל מחייב את העניים ואליעזר מחייב את העשירים ויוסף מחייב את הרשעים, הלל אליעזר יוסף ר"ת אי"ה, וכשמתדבקין במדותיהם זוכים לאי"ה מקום כבודו להעריצו, וזהו הר"ת של את ה' האמרת.

הסכת ושמוע ישראל היום. הצירוף של חודש אב יוצא מהפסוק הסכת ושמוע ישראל היום, ואפ"ל עפ"י הידוע שהמועדים והיו"ט של חודש תשרי ממתיקין הדינים וגבורות דחדשי תמוז אב, ובזה פי' הכתוב (איכה א' ט"ו) קרא עלי מועד"ד לשבור בחור"י, כי בחור"ר גימ' גבור"ה רומז למידת הדין, וזה שאמר קרא עלי מועד"ד, ר"ל המועדים, לשבור בחורי, ר"ל להמתיק מדה"ד הנרמז בתיבת "בחור" שעולה גבורה כנ"ל, והנה בצירוף של חודש אב מרומז ההמתקה של המועדים, דהסכת רומז לחג "הסכת", ושמוע ישראל"ל דא יום הכיפורים שמקבלין עלינו עול מלכות שמים, היום דא ר"ה כמובא בזוה"ק. ומשום הכי יש כ"ב ימים מ"ז בתמוז עד י' אב ועד בכלל שגם בו נוהג אבילות במקצת, כיון שעיקר שריפת בית אלהינו בו היה (עיין גמ' תענית כ"ט ע"א), וכנגדם כל זמן שעדיין שרויים אנו בגלות בעוה"ר וימים אלו צריכים להמתקה, יש לנו כ"ב ימים מועדים, מועדים שבגלות.

ברוך אתה בבואך וברוך אתה בצאתך. י"ל דעיקר ההכנה לימים הקדושים הוא מאלול שיהיה כמו בתשרי שאז בודאי עושים רצונו של מקום, ועלינו לתקן מקודם השנה שעברה, ועיקר התיקון הוא באלול, ובזה י"ל בדרך צחות מה שאומרים בכתר הן גאלתי אתכם אחרית כראשית, ר"ל בזמן שתהיה אחרית השנה כראשית השנה. וזש"א ברוך אתה בבואך לשנה הבעל"ט, ע"י ברוך אתה בצאתך שבצאת השנה היינו באלול תהיה בתשובה ובתפלה לתיקון השנה הקודמת וזה גם אומרו (בפסוק ד) ברוך פרי בטנך, דמתי התשובה שלימה, אם גם הבנים הם בכלל ברכה בדרך התורה והיראה.

ברוך אתה בצאתך. ובמ"ר בצאתך ביציאתך מן העולם, י"ל בצאתך ר"ת ביום צרתי אקראך כי תענני (תהלים פ"ו ז), שהש"י שומע צעקת הנשמה בצאתה מעוה"ז ומביאה לעוה"ב.

וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך. אפשר לומר עפ"י דאיתא בגמ' שבת (קמ"ח ע"א עיי"ש בתורה שואל) דשאלה הדרי בעינה, והנה כתיב (דברים י"ב) מזה ה' אלהיך שואל מעמך כי אם ליראה, א"כ היראה שהש"י שואל מישראל הוא בבחינת שאלה ומחזירה בעינה, דהיינו שאומות העולם יראים מישראל, וזש"א וראו כל עמי הארץ כי שם ה'

מצטרף מחשבתם הטוב למעשה משא"כ בעכו"ם, והנה על המחשבה יכול האדם בעצמו לשלוט עליה שתהיה טובה כי לא חסר לו כלום לכך, אבל המעשה שהוא מהש"י (עיין דברי סופרים אות כ"א) ע"ד מי הקדימני ואשלם (איוב מ"א ג), לכן נכונה טענת השי"ת שישראל יתחילו כיון שעכ"פ המחשבה הוא בשליטתם, והמחשבה מצטרפת למעשה. וזשה"כ (בראשית ו' ה) וירא ה' כי רבה רעת האדם וגו' וכל יצר מחשבות לבו רק רע כל היום, וינחם ה' כי עשה את האדם, דכיון דגם במחשבה שהיא קלה אינו נהרר מעצמו לתקנה לטובה, א"כ יהיה שכר האדם נהמא דכסופא כי המעשה הלא הוא ע"י סיוע השי"ת, וכיון דכל בריאת העולם ושהנשמה תבוא לעוה"ז הוא כדי שלא תהיה נהנה מנהמא דכסופא כידוע (עיין ירושלמי פ"ק דערה), וכיון שאף המחשבה אינה לטובה ע"כ וינחם ה' וגו'.

וזשה"כ היום הזה, היינו בר"ה, ה' אלהיך מצוך לעשות את החוקים והמשפטים היינו תקיעת שופר שהוא חק ומשפט כנ"ל, וכמשה"כ (תהלים פ"א ג) תקעו בחודש שופר וגו' כי חק וגו' משפט לאלהי יעקב, ושמרת ועשית אותם בדרך זה שתעבוד את השי"י בכל לבבך ובכל נפשך, ר"ל במחשבה טובה עכ"פ, את ה' האמרת היום, בר"ה, להיות לך לאלהים וגו', בבקשתך, השיבנו ה' אליך מקודם, וה' האמירך היום להיות לו לעם סגולה וגו' ע"י שובה אלי מקודם, וע"ז קשה איך אפשר זה כיון דאלמלא הקב"ה עוזרו כנ"ל, ע"ז אמר ולתתך עליון על כל הגוים, לחשוב לך מחשבה טובה כמעשה, והוא מטעם ולהיותך עם קדוש בחזקת כשרות, וזה שסיים כאשר דבר, היינו שלכן צריך להיות כאשר דבר ה' השי"ת שובה אלי, ע"י מחשבות טובות שיכול האדם בעצמו לשלוט עליהם, השי"ת יזכנו.

את ה' האמרת היום להיות לך לאלהים וגו', וה' האמירך היום היום להיות לו לעם סגולה כאשר דבר לך וגו'. וי"ל הרמז דהנה ידוע (מדרש איכה פ"ה כ"ב) הויכוח בין הקב"ה לכנסת ישראל, דכנסת ישראל אומרת שקודם יהי השיבנו ה' אליך ואח"כ ונשובה, והקב"ה מבקש שובו אלי ואח"כ ואשובה אליכם וכו' יעו"ש. ונראה דאם בני יקיימו שובו אלי בתחילה, אז יזכו דלא ישלוט בהם שום אומה ולשון, וזה מרומז (תהילים קי"ח ה) מן המצר קראתי יה ענני במרחב יה, פי' שאם יהי קודם קראתי יה שהוא אתערותא דלתתא ואח"כ ענני במרחב יה, אתערותא דלעילא, ואז, ה' לי לא אירא מה יעשה לי אדם, דלאף אחד לא יהי שליטה עליהם, וזהו הכוונה כאן, את ה' האמרת היום להיות לך לאלהים, בחי' שובו אלי קודם, ואח"כ וה' האמירך היום להיות לך לאלהים, בחי' שובו אלי קודם, ואח"כ וה' האמירך היום להיות לו לעם סגולה, בבחי' ואשובה אליכם וכו' ואז תזכה, ולתתך עליון על כל הגוים וכו', שלא יהי להם שליטה ח"ו ואמר הטעם, ולהיותך עם קדוש לה' אלהיך

והנה עיין בזו"ח פר' זו דתוכחה הראשונה נגד חורבן בית ראשון והשנייה נגד חורבן בית שני שנחרב מחמת שנאת חנם (עיין יומא ט' ע"ב), ומשו"ה יש בה צ"ח קללות שגימ' חנ"ם, והנה ידוע שמי שהוא מדוכא אוהב את חבירו, וכן הדבר בגרים מדוכאים כדאי במס' יבמות (מ"ח ע"ב) מפני מה גרים מעונין ויסורין באים עליהם, ועיין בפסחים (ק"ג ע"ב) שלושה אוהבים זה את זה הגרים וכו'. ולפי"ז י"ל בטעם הדבר דקודם ביאת המשיח יהיה כלה פרוטה מן הכיס (עיין סנהדרין צ"ז ע"א), שהוא כדי לתקן השנאת חנם דע"י שיהיו עניים מדוכאים יאהבו זה את זה כנ"ל, וזה י"ל בפ"י הכתוב (ישעי' נ"ב ג) חנם נמכרתם ולא בכסף תגאלו, פ"י בשביל שנאת חנם נמכרתם, ע"כ ולא בכסף היינו כלה פרוטה תגאלו.

והיתה נבלתך למאכל לכל עוף השמים ולבהמת הארץ ואין מחריד. איתא בזוה"ק שמלאך מט"ט שהוא חנוך ואלויהו מעלים התפלות לפני כסא הכבוד והם מליצי יושר בעד ישראל, ואפשר לומר בפשטות למה דוקא המה נבחרו ולא שאר מלאכים, רק יען שהמה היו מקודם בארץ וראו קושי מלחמת היצר בעולם הגשמי, לכן דוקא המה יכולים להמליץ בעדנו, ועיין בתיק"ז דעוף השמים יוליד את הקול (קהלת י"ב) דא מלאך מט"ט, וכן אדם ובהמה תושיע ה' (תהלים ל"ז ז) זהו אליה"ו שהוא גימ' בהמ"ה שור של מרכבה הקדושה כידוע, וזו"ש והיה נבלתך מלשון נב"ל וכינוי, כלמור השירות ותשבחות מאכל לעוף השמים דא מט"ט, ולבהמת הארץ זה אליה"ו, ועי"ז ישתקו המסטינים ואין מחריד.

ועיין בספד"ק ברית כהנת עולם (מאמר אילו של יצחק פ"א) וזה לה"ק, ואמנם יבואר עוד עפ"י דברי האר"י זלה"ה במ"ש בגמ' חגיגה (ט"ז ע"ב) ר' מאיר רמוון מצא וכו', בהיות שר העולם הוכפל בו אות לטובה והן הנה חיות קדושתו מצדיק חי עולמים אשר שם יסודו וישארו אתוון רמו"ן, ומשם זרק ר"מ קליפתו ותוכו אכל וחי לעולם, ובהיות בעת הדין יחרדו כל באי עולם מאימתו ומלאכי מעלה מנהיגי העולם רעדה אחזתן בפקדו על צבא מרום ועל מלכי האדמה כמעט פרחת מחית בשר ח"י אשר יכונה אל הטתי"ן שבשמו של שר העולם וכולן עוברין כבני מרו"ן דייקא וכו', עכל"ק, ולזה מטטרו"ן עולה רמו"ן ח"י, שאפילו הריקנים שבך מלאים מצוות כרמוון (חגיגה כ"ז ע"א), והם בחינת ח"י בקדושת ישראל. ועפי"ז יל"פ מה שמבקשים בתפלתנו שמע קולנו ה' אלהינו חוס ורחם עלינו, הנה אליה"ו וחננו"ך עולה קו"ל, ובקשתינו שמע "קולינו" הם המליצים שלנו אליהו וחנוך ועי"ז חוס ורחם עלינו.

והיית משוגע ממראה עיניך אשר תראה. בדרך צחות י"ל כי המדקדק לבדוק אחרי איסורים בדברים הטעונים בדיקה נחשב בעיני המתפרצים כמשוגע, וזהו והיית משוגע, בעיניהם, ע"י

נקרא עליך ואתה ירא ה', עי"כ ויראו ממך עמי הארץ, ועפי"ז י"ל הטעם על מה שכי' התוס' בר"ה (ט"ז ע"ב) בשם הירושלמי שהשטן בהיל מהשופר, והוא מכיון שהשופר מעורר יראה בישראל כנאמר (עמוס ג' ו) אם יתקע שופר בעיר ועם לא יחרדו, לכך גם מטיל אימה על השטן.

יפתח ה' לך את אוצרו הטוב את השמים לתת מטר ארצך בעתו וגו' י"ל דאיתא בב"ב (כ"ה ע"ב) דמשחרב ביהמ"ק אין הגשמים יורדין מאוצר הטוב שנאמר (דברים כ"ה י"ב) יפתח ה' לך את אוצרו הטוב את השמים לתת מטר ארצך וגו', ולכאורה יש להבין האך נרמז בקרא, וי"ל דהנה כתיב (דברים י"א ט"ז) השמרו לכם פן יפתח וגו' ועצר את השמים, ולכאורה איך מועיל תנאי דירידת מטר בהתנהגות ישראל הא כיון שהתנאי א"א להעשות ע"י שליח כדאי' במס' תענית (ב' ע"א) דמפתח דמטר לא נמסר לשליח, ממילא התנאי בטל והמעשה קיים (עיין כתובות ע"ד ע"א), אמנם לפי הגמ' דב"ב הנ"ל שבחול"ל אינם מאוצר הטוב, נוכל לפרש דהיינו שאינו מיד הקב"ה רק ע"י שליח, א"כ נראה יכול דשפיר להתקיים ע"י שליח וא"כ הוי תנאי טוב, ובוה נראה דשפיר יליף בב"ב מקרא ד'יפתח ה' דבזמן שאינן שרוין על אדמתן אינו מאוצר הטוב, שאל"כ אין כאן תנאי.

והנה בגמ' תענית (כ"ג ע"א) דריש עה"פ (ויקרא כ"ו ד) ונתתי גשמיכם בעתם, אלו לילי שבתות, ואי' במד"ר בראשית שאל טורנוסרופוס הרשע את ר' עקיבא איך הקב"ה מוריד גשמים בשבת הא הוי מוציא מרשות לרשות, והשיב לו דכל העולם של הקב"ה, והוי רשות אחת, והנה זה תינח אם המטר הוא מהקב"ה בעצמו כיון דכ"ע דיליה הוא, משא"כ כששולח ע"י שליח נשאר הטענה דהוי מוציא מרשות לרשות, ואפשר דמה"ט לא נמסר מפתח של גשמים לשליח. וזשה"כ יפתח ה' לך וכו', ה' דייקא ולא שליח, לתת מטר "ארצך" כשהנגד בארצך, בעתו בשבת דייקא.

ישלח ה' בך וגו' וברש"י (פסוק כ"ג) קללות אלו משה מפי עצמו אמרו וכו' וכאן הוא אומר אם לא תשמע לקול ה' אלהיך ידבק ה' בך יככה ה', הקל משה בקללותיו וכו', ידוע שהתוכחה הזו מרובה משל הראשונה דפר' בחוקות, ומ"מ כיון דבשניה נזכר שם הויה ב"ה שהוא רחמים זהו נחמתן של ישראל שהן נמתקין, (עיין תשובת רדב"ז סי' תשס"ט, מובא באמרי נועם כאן), ואפשר להעמיס זאת ברמז בדברי קדשו של רש"י ז"ל ידבק ה', יככה ה' עי"כ הקל משה בקללותיו כנ"ל, וזהו כונת הכתוב (תהלים ל"ד כ) רבות רעות צדיק ומכולם יצילנו ה', ר"ל רבות רעות צדיק קאי על משרע"ה שהתוכחה השניה הוא אמרה והוא רב מהראשונה, ועכ"ז ומכולם יצילנו ה' שנמתקים בשם הויה ב"ה.

הטובות נכללות בזה, ולזה זוכין ע"י יראת שמים כנ"ל, ובהו
יל"פ הפסוק (משלי ה' כ"א) להנחיל אוהבי יש ואוצרותיהם
אמלא, י"ש ר"ת יראת שמים, ואוצרותיה אמל"א ר"ת אומר
לציון מלך אלהיך (ישעי"נ"ב ז') ותתגלה מלכותו בבי"א.

וכל מכה אשר לא כתוב וגו'. נודע שחורבן הבית היה מצד
שירבעם ורחבעם כל אחד ואחד אמר אני אמלך, וזה מרומז
בר"ת של מכה אשר לא כתוב שהר"ת הוא אמלך, והתיקון
לכך הוא לדעת כי לאלהים מגיני ארץ (תהלים מ"ז י'), ולא לנו,
ועי"ז יהיה כי אין מחסור ליראיו (שם ל"ד י'), והר"ת מכוונים,
והיינו כשאמרו "אני" אמלך בחינת גאווה נחסר להם האי"ן
שהוא ענוה, וזה אי"ן מחסור, ובשעת התקון שידעו כי לאלהים
מגיני ארץ ולו המלוכה סלה, יהיה אין מחסור ליראיו כל טוב.

גם כל חלי וכל מכה אשר לא כתוב בספר התורה הזאת וגו'.
בחז"ל מכה אשר לא כתובה בתורה הוא מיתת צדיקים, י"ל
שעיקר המכה והכאב במיתת הצדיקים ר"ל, היא על התורה
שלהם אשר לא כתובה שלא נכתבה הנסתר שבהם ואבדה
חכמתם.

ונשארתם במתי מעט תחת הייתם ככוכבי השמים לרב. ידוע
מפי צדיקים דבקללות התוכחה נטמנות ברמז ברכות, אפשר
לומר דהנה ידוע מספ"ק שיש ערב, טוב ומועיל, "ערב" היינו
התאוות הגשמיות שהם ערבים מתוק לחיך אבל אין בהם שום
תועלת, "מועיל", הון ועושר "טוב" זה תוה"ק, כי טוב סחרה
לתקן הנפש, והנה הר"ת של מועיל, ערב, טוב, הוא "מעט",
ואות ט' מתיבת "מעט" שרומז ל"טוב" שהוא התורה, היא
קטנה במנינה, מאותיות ע' מ' והוא בחי' מצער ורחי נפשי על
ידה, וזה י"ל בפשט הכתוב (תהלים ל"ז ט"ז) טוב "מעט" לצדיק
מהמון רשעים רבים, היינו שהצדיק בוחר לו הטוב שהוא
התוה"ק שהוא מעט מן המעט, ר"ל שהאות ט' מעוטה
במספרה מע' מ' כנ"ל, מהמון רשעים רבים שהולכים אחרי
הרוב מועיל ערב.

והנה התורה היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים כמאמר
הכתוב (דברים ד' ו'), וזשה"כ (במדבר כ"ג ט') הן עם לבדד ישכון
ובגוים לא יתחשב, הן ע"ם, ר"ת ערב מועיל, לבדד ישכון, ואז
ובגוים לא יתחשב, שאין הוא חשוב בגוים רק ע"י הטוב
התוה"ק שהיא חכמתכם ובינתכם, שע"כ שם ה' נקרא עליך
ויראו ממך (עיי' באמרי נועם קצת מזה). והנה בגמ' פסחים (נ' ע"ב)
א"י רבא רמי כתיב כי גדול עד שמים חסדך וכתיב כי גדול מעל
שמים חסדך, הא כיצד, כאן בעושי'ן לשמה אז מעל שמים
חסדך וכאן בעושי'ן שלא לשמה, וזה י"ל ברמז הברכה שנטמן
בפסוק ונשארתם במתי מעט"ט, היינו שתהיו דבוקים בתורה
שהוא המעט מן המעט"ט כנ"ל, ותלמדו אותה לשמה ואז יהיה
למעלה משמים חסדו וזש"א תחת הייתם ככוכבי השמים, ר"ל

ממראה עיניך אשר תראה לבדוק הרבה דברים מתולעים
וכדומה.

הגר אשר בקרבך יעלה מעלה מעלה ואתה תרד מטה מטה,
הוא ילוך ואתה לא תלוננו. ידוע דכל התוכחה פירשו הצדיקים
לברכה, וי"ל הגר רומז לנשמה שהיא גר בעוה"ז, יעלה עליך
מעלה מעלה בהתרוממות הנפש, ואתה, הגוף העכור תרד מטה
מטה, להכניע החומר תחת הצורה, ואמר הטעם "הוא", כלומר
הרוחניות הם המצוות ומעשים טובים ילוך, מלשון לוי' בקבר,
ואתה, הגוף לא תלוננו להנשמה, כדאיתא באבות (פ"ו מ"ט)
בשעת פטירתו של אדם אין מלוין לו לאדם אלא מצוות
ומע"ט.

הגר אשר בקרבך יעלה עליך מעלה מעלה ואתה תרד מטה
מטה. י"ל עפ"י מה שפ"י הרה"ק ממעובי זי"ע הפסוק (תהלים
ע"ג א) אך טוב לישראל אלהים לברי לבב היינו לישראל, לכלל
ישראל אך טוב, תתנהג רק ברחמים, אלהים לברי לבב, עם
צדיקים תוכל להתנהג גם במידת הדין, וזש"נ (קהלת ה' א') כי
אלהים בשמים ואתה על הארץ היינו שאלהים שהוא מדה"ד,
בשמים, תתנהג עם צדיקים המכוונים לשמים, ו"אתה" הרומז
לחסד, כמו שאיתא בסידור האר"י ז"ל על הברכה ברוך אתה ה',
והוא עדה"כ אתה כהן לעולם (תהלים ק"ד), וכהן הוא בחי' חסד
ע"ד תומיך ואוריך לאיש חסידך (דברים ל"ג ח'), על הארץ, עם
אנשים פשוטים בחי' הארץ תתנהג במידת החסד. והנה "הגר"
גימ' יצח"ק שרומז על דין, וגם נרמז במאמרם ז"ל (יבמות מ"ז
ע"ב) קשים גרים לישראל, וזה י"ל בטעם מצות עשה ואהבתם
את הגר (דברים י"ט), כדי להמתיק פחד יצחק באהב"ה, וזאת
הברכה טמונה בפסוקי התוכחה, הג"ר אשר בקרבך היינו מדת
הדין, יעלה מעלה מעלה, כי שם בעולמות העליונים יכולים
לנהוג גם במידת הדין, ואת"ה מדת החסד תרד מטה מטה
לעולם הזה.

תחת אשר לא עבדת את ה' אלהיך בשמחה ובטוב לבב
מרוב כל. אפשר לומר עפ"י הידוע מזה"ק שע"י שב"ק כל דינין
מתעברין, וכ"ז כשהוא בשמחה וטוב לב, והנה האותיות אחר
אותיות אש"ר הם "שבת", וזש"א בתוכחה שתדע מדוע באו
עליך כל הדברים האלה, תחת "אשר", היינו האותיות שאחרי
"אשר" שהוא "שבת", שלא עבדת אז בשמחה וטוב לב.

אם לא תשמר לעשות את כל דברי התורה וגו' ליראה את
השם הנכבד והנורא הזה. אפ"ל דהנה כל התוכחה בתורה
נאמרה על העדר יראת ה' ככתוב אם לא תשמור וגו' ליראה את
השם הנכבד והנורא הזה וגו', ומדה טובה מרובה ממידת
פורעניות, וממילא ידעינן דע"י יראה זוכים לכל הטובות, ועיקר
הטובה של אדם מישראל שנוכה שתתגלה מלכותו עלינו וכל

ובזה יל"פ בזמירות של שבת במשנה לחם וקידוש רבה ברוב מטעמים וכו', יזכו לרב טוב בביאת גואל לחיי העוה"ב, דהנה משנה לחם רומז ליוסף הצדיק כי ב"פ לחם עולה יוס"ף (עיין אהבת שלום בראשית עה"פ ויברך אלהים), וקידוש רבה רומז ג"כ לקדושה ושמירת היסוד כדמצינו ברבינו הקדוש שבגלל זה נקרא קדוש שלא הניח ידו למטה מטיבורו, כדאי במס' שבת (ק"ח ע"ב), וזש"א במשנה לחם בחינת יוסף הצדיק וקדושה זוכין לרוב מטעמים השפעות טובות ופרנסה וגם לחיי העוה"ב.

וזשה"כ ושמרתם את דברי הברית הזאת ברית קודש, ועשיתם אותם מלשון תיקון (עיין רש"י ויעש את הרקיע), שאם ח"ו נכשלתם תתקנו, למען תשכילו את כל אשר תעשון, בהצלחה ובפרנסה גשמיית עפ"י הגמ' (ע"ז י"ט ע"ב) דילפי מפסוק למען תשכילו את כל אשר תעשון ונכסיו מצליחין, ותהיו אתם נצבים בקומה זקופה, ע"ד מה שאמרו ז"ל (פסחים ק"ט ע"א) עה"פ (דברים י"א ו) ואת כל היקום, זה ממונו של אדם שמעמידו על רגליו, ולעבור בברית ה' ברוחניות.

א"י עפ"י הידוע מתוס' שבת (נ"ה ע"א) דברית אבות לא תמה בזמן שאוחזין מעשה אבותיהם בידיהם, וזהו הסמיכות ושמרתם את דברי הברית ועשיתם אותם, שתתנהגו בדרכי אבותיכם, אז למען תשכילו את כל אשר תעשון, שתצליחו, אימתי, ע"ז אמר אתם נצבים היום כולכם, "היום" מכוון על ר"ה כדאיאת בזוה"ק פנחס (דף רל"א ע"א) היום דא ר"ה, שהשי"ת יהיה אז זוכר "הברית" שיזכור לכם ברית אבות, ותהיו נצבים ראשיכם וזקניכם כל איש ישראל נצבים לפני ה' אלהיכם חיים כולכם היום. ואז לא יהיה צורך ליטול צדיק או זקן שבדור שידיה מיתתו מכפרת, כמאמר מו"ק (כ"ה ע"א) למה נסמכה מיתת מרים לפרשת פרה אדומה לומר לך מה פרה אדומה מכפרת אף מיתת צדיקים מכפרת. וזשאה"כ (תצוה ל' י) אחת בשנה מדם חטאת הכפורים אחת בשנה יכפר עליו, היינו אחת בשנה ביוהכ"פ יכפר עליו, ולא ח"ו ע"י יסורין שממרקין ומיתת הצדיקים ח"ו.

ושמרתם את דברי הברית הזאת ועשיתם אותם למען תשכילו את כל אשר תעשון. י"ל דתיקון חטא היסוד מביא לחכמת התורה כי יסוד עולה עד הדעת כידוע, וזש"נ (במדבר ט"ז ל"ט) ולא תתורו אחרי לבבכם, זה הרהור שבא ע"י אחרי עיניכם שעין רואה ולב חומד ר"ל (עיין רש"י), ואם לא תתורו תזכו למען תזכרו ועשיתם והייתם קדושים, וזש"א ושמרתם את דברי הברית שלא יחטא, ועשיתם אותם, היינו על מה שחטא לתקנו מלשון ויעש את הרקיע (עיי"ש ברש"י), למען תשכילו את כל אשר תעשון שתצליחו בתורה ועבודת הש"י. וידוע שהקב"ה מתנהג עם האדם מדה כנגד מדה וכמו שמובא בשם הבעש"ט ז"ל (עפ"י המדרש) עה"פ (תהלים קכ"א ה') ה' צילך, ועיין סוטה (י"ט

מתחת כוכבי השמים, והיינו בלומדים שלא לשמה והטעם, "לרב", שהייתם הולכים אחרי הרוב שהם ערב ומועיל כנ"ל, ועכשיו קרבנו המקום ית"ש להטוב. (קצת בעטרת ישועה עיי"ש) הקב"ה יקרבו לתורתו ולעבודתו לשמה אמון.

ונשאתם במתי מעט וגו'. ידוע מספה"ק דבפסוקי התוכחה נטמנים ברכות לישראל, ואפשר לומר שפסוק זה רומז ע"ד טוב "מעט" לצדיק (תהלים ל"ז ט"ז), שתהיו בבחי' צדיקים.

והיו חייד תלואים לך מנגד ופחדת לילה ויום וגו'. הנה השופר מסוגל לקיים שויתי ה' לנגדי כמוש"נ (תהלים פ"ט ט"ז) אשרי העם יודעי תרועה ה' באור פניך יהלכון, והוא מסוגל להבעיית השטן שהוא סמא"ל שעולה יו"ם ליל"ה, וזה יל"פ בתוכחה שידוע מספה"ק שכולה ברכות, והיה חייד היינו הש"י שהוא חיות של ישראל, תלויים לך מנגד, היינו שתקיים שויתי ה' לנגדי תמיד, וזה ע"י הארת מצות תקיעת שופר ע"ד ה' באור פניך יהלכון כנ"ל, ועי"ז ופחדת לילה ויום את השטן הנרמז ביום ולילה כנ"ל, ויובעת ולא יקטרג, וישפע לישראל כ"ט סלה, (וע"ע בספה"ק דגל מחנה אפרים).

והיו חייד תלואים לך מנגד ופחדת לילה ויום וגו'. ידוע שעיקר בקשתינו הוא שיהיה ישועה מצד הרחמים, ומשו"ה בתוכחה שהוא כולה ברכות כמבואר בספה"ק כתיב והיו חייד תלואים לך מנגד, שהוא נוט' מן גמול דלים מצד החסד, ולכן ולא תאמין בחייד, מכיון שאין לך שום זכות במעשים והשפעת הישועה רק מצד החסד. והנה ע"י שהקב"ה עוזר לישראל בלי שום מעשים נתבהל השטן מלקטרג, כמו בשופר שהוא בהיל כשתוקעין, כדאי בתוס' ר"ה (ט"ז ע"ב), והיינו משום שהוא זכר לעקידת יצחק ובלתי מעשינו, וזהו ופחדת לילה ויום, ליל"ה יו"ם גימ' סמא"ל שיובעת ולא יקטרג ושלוש על ישראל להשפיע להם כל טוב.

ושמרתם את דברי הברית ועשיתם אותם למען תשכילו את כל אשר תעשון. אתם נצבים וגו'. י"ל עפ"י מאמרם ז"ל (חולין ק"ה ע"ב) מאן דמפרר פרוורים עניות כריך אבתריה, ואיתא בספה"ק דרומז דמי שאינו מנוטרי ברית ומפזר נצה"ק, ומרומז בקרא רועה זונות יאבד הון הנאמר ליוסף הצדיק עיין סוטה (ל"ז ע"ב), וע"כ יוסף הצדיק ע"י שמירת היסוד הוא המשביר משפיע פרנסה. ופירש בזה בספה"ק אהבת שלום פ' ויגש הפ' ויכלכל יוסף את אחיו וגו' לחם לפי הטף, לפי הט"ף דייקא היינו לפי הטיפין, לפי התיקון באות ברית קודש, וזה משאחכז"ל (פסחים ק"ה ע"א) קשים מזונותיו של אדם כקריעת ים סוף, וע"ד אמרם ז"ל הים ראה ויגוס מה ראה ארוננו של יוסף דכ' ביה ויגס ויצא החוצה, ורומז שמזונותיו של אדם תלויים בתיקון אות ברית קודש וכנ"ל.

שמירת הברית מכל מום רע, אז ומום אין בך, ועי"כ ושכולה אין בהם (שם ו' ו'), שבחאי חטא בנים קטנים מתים רח"ל, ועי" שמירתו זוכים איש וביתו באו, שהשפע שנשארה בפנים משפיע בני חיי ומזוני, וזה למען תשכילו את כל אשר תעשון. גם יש לרמוז ושמרתם את בריתי, הר"ת מכוונים להר"ת של ודובר אמת בלבבו (תהלים ט"ו ב'), כידוע דברית המעורר מכוון כנגד ברית הלשון.

ושמרתם את דברי הברית הזאת ועשיתם אותם למען תשכילו את כל אשר תעשון, אתם נצבים היום כלכם לפני ה' אלהיכם וגו'. עיין בבעה"ט ש"נצבים" רומז על ויתניצבו בתחתית ההר, וי"ל בד"ז הדנה ידוע דעי"כ כפית ההר במתן תורה יש לנו דין אנוסה שנאמר בה (דברים כ"ב כ"ט) לא יוכל לשלחה כל ימיו, וא"כ אין הקב"ה יכול לעזבנו בגלות משום דכל ימיו בעמוד והחזר קאי, אבל כל זה אם היא הוגנת לו כדאי במס' כתובות (כ"ט ע"ב), וזש"א (דברים ל"א י"ח) ואנכי הסתר אסתיר פני וגו' על כל הרעה וגו', שלא להביט ברעה, ואמר ועתה כתבו לכם את השירה הזאת ולמדה את בני שימה בפיהם, היינו רק בתנאי שתעשו תשובה בלימוד התורה וקיום מצוותיה כדי שתהיה בבחינת הוגנת לו, למען תהיה השירה הזאת "לעד" לעולמי עד בבני ישראל כי בעמוד והחזר קאי כנ"ל. וזש"כ ושמרתם את דברי הברית הזאת ועשיתם אותם וגו' ותהיה בבחי' הוגנת לו, ואז אתם נצבים רומז לויתניצבו בתחתית ההר כדברי בעה"ט, ויש לכם דין אנוסה, ותהיו כולכם לפני ה' אלהיכם, כי בעמוד והחזר קאי כנ"ל.

הפטרה

אני ה' בעתה אחישנה. בגמ' סנהדרין (צ"ח ע"א) ריב"ל רמי כתיב בעתה וכ' אחישנה, וכו' אחישנה לא זכו בעתה, ואפ"ל עפ"י המובא בספ"ק אם הגאולה תהיה בעתה תהיה בבחינת דין, עני ורוכב על החמור, ואם בבחינת אחישנה אז תהיה ברחמים רבים זכו עם ענא שמיא, וזוה"ל פ"פ הפסוק (ישעי ס"ב ח) נשבע ה' בימינו ובזרוע עוזה, פי' נשבע ה' להביא הגאולה עכ"פ אם זכו אז בימין שהוא חסד או בזרוע עוזה במדת הדין ח"ו אם לא זכו, וזש"א הכי (תהלים ק"ב י"ד) אתה תקום תרחם ציון, ויכול להיות בב' אופנים או כי עת היינו בעתה, או לחננה אחישנה כשנוכח וכנ"ל.

סליחות

רמז לקום באשמורת לומר סליחות. יש מן הכי' (קהלת י"ד א) וזכור את בוראך בימי בחרותך באשמורת עד אשר לא יבואו ימי הרעה, ואל תשליכנו לעת זקנה להמתין עד אז עם התשובה.

ע"א), ואם אנו שומעים לחכמינו, אז גם מן השמים ישמעו להם להשפיע כל טוב לכלל ישראל, וזה שסיים ומטה "אלהים" בידי, ר"ל "מטה" מלשון הטי', אלהים מרמז על דין, בידו להטותו לרחמים.

ושמרתם את דברי הברית הזאת ועשיתם אותם למען תשכילו וגו'. אתם נצבים היום וגו' כל אשר ישראל. יל"פ הפסוק עפ"י מ שפירש הגה"ק ממעזריטש זי"ע הכתוב (תהלים קי"ח כ"ג-ד) מאת ה' היתה זאת היא נפלאות בעינינו, זה היום עשה ה' נגילה ונשמחה בו, ודייק על לשון "זאת" שהוא לשון נקבה, ואמר משום שכבי' בבחינת נקבה משום שמקבל תענוג מעבודתן של ישראל כמו שנאמר (שם ס"ה ל"ה) תנו עוז לאלהים, ואמרו חכמינו ז"ל ישראל מפרנסין לאביהם שבשמים, ועי"כ אמר היא נפלאות בעינינו, שהיא נפלא בעינינו להבין ואין אנו משיגין זאת שהקב"ה יקבל תענוג מעבודתנו, (וע"ע בקדושת לוי פר' תזריע), ועד"ז י"ל המשך הכתוב "זה", ר"ל שנתן כח לישראל שיהיו בבחינת "זה" בחינת דכר להמשיך השפעות טובות לבטל גזירות רעות, עשה ה' נגילה ונשמחה בו, וכח זה ניתן למי שעוסק בתורה ומצוות לשמה, בחי' צדיק גוזר והקב"ה מקיים (עיין מו"ק ט"ז ע"א), וז"ש ושמרתם את דברי הברית הזאת ועשיתם אותם לשמה, למען תשכילו שיהיה שכר מצוה בהשפעתנו לעלות למעלה להשכיל, אזי אתם נצבים "לפני" ה' אלהיכם וגו' כל "איש", פי' בחינת איש להמשיך השפעות טובות ולבטל כל רע מישראל, (עיין י"טב פנים).

ושמרתם את דברי הברית הזאת ועשיתם אותם למען תשכילו את כל אשר תעשון. אתם נצבים היום כולכם לפני ה' אלהיכם וגו'. י"ל דאיתא בספ"ק דאם האדם חושב שהש"י רואה אותו בעת חטאו עזות גדול לעשות החטא, ואם ח"י כופר אזי גדול עונו עוד יותר, (עיין ישמח משה פר' נצבים ד"ה עוד יתבאר אתם נצבים), וזש"א על חטא שחטאנו לפניך בידועים, היינו שאתה יודע שה' רואה מעשיך, ובלא יודעים, היינו שהנך כופר שה' אינו רואה מעשיך אז החטא יותר גדול, הש"י ירחם. וז"ש ושמרתם את דברי הברית הזאת ועשיתם אותם למען תשכילו את כל אשר תעשון, ולא תחטאו, ואמר העצה לזה אתם נצבים היום כולכם לפני ה' אלהיכם, שתדעו ותשימו לב לכך שהנכם נצבים כל הזמן לפני כבודו ית'.

ושמרתם את דברי הברית וגו' למען תשכילו את כל אשר תעשון. י"ל ע"ד שפרשנו הפסוק (שמות א' א) את יעקב איש וביתו באו, שיעקב שהיה צדיק יסוד עולם כמש"נ ראשית אוני (בראשית מ"ט ג), ע"כ איש וביתו באו ולא למקום אחר שהשפע לא הלכה לחוץ ח"ו, וזש"כ ושמרתם את בריתי (שמות י"ט ה), שהר"ת מכוונים להר"ת של ומום אין בך (שה"ש ד' ז'), היינו ע"י

שוא לכם משכימי קום (תהלים קכ"ז ב). בגמ' (זומא פ"ה ע"ב) עבירות שבין אדם למקום יוהכ"פ מכפר עבירות שבין אדם לחבירו אין יום הכיפורים מכפר עד שירצה את חבירו, וידוע **מספה"ק** לפרש מה שהוסיף שם במתני' את זו דרש ראב"ע וכו' שם שעבירות בין אדם לחבירו מעכבי גם את העבירות שבין אדם למקום שעד שירצה את חבירו אין יוהכ"פ מכפר אפילו על עבירות שבין אדם למקום, וזש"א שוא לכם משכימי קום לסליחות, קו"ם ר"ת קול וממון, מאחרי שבת, אם על חטאים שבין אדם לחבירו כגון קול לה"ר ורכילות וממון עבירות שבין אדם לחבירו מאחרים ואינם עושים תשובה.

אשר בידו נפש כל חי ורוח כל בשר איש הנשמה לך והגוף פעלך חוסה על עמלך וגו'. הגה המלאכים אינם יודעים כמה קשה לעבוד הש"י בגוף עכור, רק אליהו וחנוך שהיו מתחלה מלובשים בגוף ואח"כ עלו בסערה השמימה המה יודעים והמה ימליצו בעדנו, והנה אליהו חנוך עול"ה קו"ל ובקשתינו שמע "קולנו" המליצים שלנו אליהו וחנוך, ועי"ז חוס ורחם עלינו (וכמ"ש בבני יששכר חודש אלול מאמר א' אות י"ח), והמה מוליכים "הקול" שופר ומעלים התפילות, וכדאי"תא בזה"ק ועי' בתיקוני זוהר דעוף השמים יוליך את הקול (קהלת י"ב) דא מלאך מטט' שהוא חנוך, וכן אדם ובהמה תושיע ה' (תהלים ל"ז) זהו אליהו גימ' בהמ"ה שור של המרכבה הקדושה כידוע, וזש"א כי אתה שומע "קול" שופר ומאזין תרועה ואין דומה לך, שמאזין איך הם שבורים מלשון תרועים בשבט ברזל, ועי"ז מתמלא עליהם ברחמים. וזש"א אשר בידו נפש ר"ת גימ' אליהו וכן הר"ת של נפש כל חי ורוח הוא אותי חנוך שהי' להם נפש ורוח גוף ונשמה והמה יעידון איך קשה שיהיה הנשמה לך והגוף פעלך על כן חוסה.

הנשמה לך והגוף פעלך חוסה על עמלך הנשמה לך והגוף שלך וגו'. הנשמה לך כיון שהוא מוזכר והגוף חומר עכור הוא על כן רק פעלך, ובקשתינו חוסה על עמלך ותן להגוף צרכו, ואז יהיה הנשמה לך והגוף שלך, ומשו"ה גו"ף עם דב"ש (שהיה להגוף מתוק כדבש בלי דאגות וטרחות) עולה נשמ"ה.

אל ארך אפים אתה ובעל הרחמים נקראת ודרך תשובה הורית. אפשר לומר דהנה הש"י נקרא ארך אפים, ואחז"ל (בירושלמי תענית פ"ד) דמאריך אפי' וגבה דילי', ולכאורה עי"ז בא האדם לידי חטא ויותר היה נזהר האדם אם לא הי' מאריך אפי' והיה מענישו על אתר ואיך הוא נקרא גם בעל רחמים, אך באמת אתי שפיר כי אם היה מעניש על אתר לא היה סיפק לאדם לעשות תשובה ועי"ז שהוא ברחמיו מאריך אף ויכל האדם לעשות תשובה ולהנצל מהעונש, (עי' אריכות דברים במסילת ישרים) ונמצא שאריכות אף הוא רחמים גדולים. וזש"א

אל ארך אפים אתה וגם ובעל הרחמים נקראת ולכאורה סתראי נינהו כנ"ל, רק שאמת הוא שעל ידי כך ודרך תשובה הורית. וטהרתם מכל טומאותיכם ומכל גלוליםיכם אטהר אתכם. נודע שיש לאדם לתקן גם החטאים מגלגול הקודם וכשאדם מטהר עצמו מחטאיו של גלגול זה אז הש"י מטהר החטאים מגלגולים הקודמים, וזה שאמר הכתוב אם וטהרתם מכל טומאותיכם אז ומכל "גלוליםיכם" חטאי הגלגולים הקודמים אטהר אני אתכם.

במוצאי מנוחה קדמנוך תחלה הט אזניך ממרום יושב תהלה לשמוע אל הרנה ואל התפלה. ידוע ששבת קבוע הוא וקיימא בלי אתערותא דלתתא, ומשו"ה אין אומרים מקדש ישראל והשבת (עי' ביצה י"ז ע"א) אטו שבת ישראל מקדשי לי' והא שבת מקדשא וקיימא, ומוצאי שבת קודש יש לו עדיין קדושת שבת במקצת, גם ידוע מספה"ק שבזכותינו אנו אין בנו כח לאמר שירות ותשבחות רק לצעוק בקול רק בחסדו הגדול יכולין אנו גם לאמור, וזה שאנו אומרים במוצאי מנוחה קדמנוך תחלה שיש בנו עדיין הארה משבת, על כן בקשתינו הט אזניך "ממרום" יושב תהלה באתערותא דלעילא ואזי נוכח שתשמע אל הרנה ואל התפלה. ועפי"ז י"ל שזהו שאנו מבקשים שמע קולינו ה' אלהינו חוס ורחם עלינו וקבל ברחמים וברצון את תפילתינו, השיבנו ה' וגו' חדש ימינו כקדם, ר"ל שמע קולינו ה' אלהינו, הקול בעלמא חוס ורחם עלינו וקבל ברחמים וברצון גם תפילתינו, אע"פ שאין לנו אתערותא דלתתא השיבנו באתערותא דלעילא כמו שאמרה נוסת ישראל לפני הקב"ה רבש"ע בידך הוא, השיבנו ה' אליך (עי' מד"ר איכה ה' כ"א) חדש ימינו "כקדם", כאילו אנו קודמים באתערותא דלתתא, כי גבי הש"י עבר ועתיד שוים הם.

רחם עלינו ואל תשחיתנו כי אל רחום ה' אלהיך. יש לומר עפ"י הידוע מהמד"ר (מובא בעי"ד ח"ב דרשה א' ד"ה וזוה תבין) שהש"י אומר להשטן להביא עדים לחייב את ישראל ח"ו והלבנה מתכסה ואין לו אלא עד אחד, ומקשים המפרשים דעל כל פנים איך יש כח בידו לפעול שנכתב בספר פרנסה וכלכלה להוציא ממון לפרנסה ומספק הלא קיימא לן (מתני' ב"ק ל"ה ע"ב) המוציא מחבירו עליו הראיה, ועי' בס' ייטב פנים שתירץ כיון דמשמים עכ"פ יורד השפע רק שבעונותינו הרבים הולכת לצד אחר לא שייך חזקת ממון גבי הקב"ה כיון שייצא מרשותו והוי דומיא דאם מתו הפועלים מחויב בעל הבית לשלם בלי שבועה, דממה נפשך אין הממון שלו, עי' רמב"ם (הל' מלוה ולוה פט"ז ובחומ"מ ס' ז"א סע"ם), גבי בעל הבית שאמר לחנוני תן לפועלי סלע והוא מודה שא"ל כן או שיש עדים בדבר והחנוני אומר כבר נתתי להם והפועלים אומרים לא קיבלנו שניהם נשבעין כל אחד בפני חבירו ונוטלים מבעה"ב, כמה דברים אמורים כששניהם לפנינו ותובעים מבעה"ב וכו' אבל אם מת החנוני

מחשבותי מחשבותיכם מחשבה רעה שלכם, שמחשבה טובה מצטרפת ומחשבה רעה אינה מצטרפת.

אל תשליכנו לעת זקנה. י"ל דהנה בדורות הראשונים היו האנשים גבורי כח אפילו בעת זקנתם, ל"כ בדורות האחרונים החולשה גוברת ואנחנו תשושי כח מרוב צרה ויגון, אז ודאי צריכין לבקש על נפשותינו אל תשליכנו לעת זקנה, וזה מרומז בר"ת של אל תשליכנו לעת זקנה, שהם מכוונים עם הר"ת של תכתב זאת לדור אחרון (תהלים ק"ב י"ט) וגם להר"ת של לך אזבח זבח תודה (שם קט"ז י"ז), להורות בא שבדור אחרון שאנחנו תשושי כח ומלאים יגון צריכים מאוד לבקש אל תשליכנו לעת זקנה ללא בריאות השלימות ודעה צלולה, רק לך אזבח זבח תודה, שאפילו לעת כזאת בדור האחרון נזכה להודות ולהלל בזבח תודה בכריאות השלימות ודעה צלולה. והנה הר"ת הנ"ל הם אותיות לזאת, וזה שאמר הכתוב (איוב ל"ז א) אף לזאת יחרד לבי ויתר ממקומו, ר"ל לזאת שהוא ר"ת אל תשליכנו לעת זקנה יחרד לבי, לבקש מה' שיחזיקנו בכריאות השלימות למען נוכל להודות ולהלל לה:

והפועלים לבדם תובעים או שמתו הפועלים והחנוני לבדו תובע נוטל בלא שבועה שהרי אין הבעה"ב מפסיד כלום וממה נפשך אין הממון שלו, וזש"א רחם עלינו ואל תשחיתנו, ע"י עניות שמעביר את האדם מדעתו ומדעת קונו (ע"י עירובין מ"א ע"א) כי אל רחום ה' אלהיך ומשפיע ממילא ומוריד טוב להעולם הזה ועל כן נהנה גם אנחנו.

רחם עלינו ואל תשחיתנו. ר"ת רעו"ת, וי"ל עפי"מ שפי" הפסוק (תהלים ל"ד כ) רבות רעות צדיק ומכלם יצילנו ה', דהיינו שהצדיק מרבה ומאריך התיבות דהיינו שעושה מר"ת תיבות שלימות, נמצא עושה מן תיבת רעו"ת תיבות שלימות, ויוצא רחם עלינו ואל תשחיתנו, ע"ד הידוע **מספה"ק** שהצדיקים מהפכים הרע"ה לטובה ומשנים מידת הדין לרחמים וחסדים, וזש"א ומכולם, ר"ל מכל המילוי של תיבת רעו"ת יצילנו ה'.

שמע קולינו ה' אלהינו חוס ורחם עלינו. ע"י ברכות (ה' ע"א) דיסורים ח"ו ממרקין עונותיו של אדם ק"ו משן ועין מה שן ועין שהן אחד מאיבריו של אדם עבד יוצא בהן לחירות יסורים שממרקין כל גופו של אדם על אחת כמה וכמה, ולחד מ"ד שם גזירה שוה ממלח נאמר ברית ביסורין וגו' ונאמר ברית במלח וכו' מה ברית האמור במלח מלח ממתקת את הבשר אף ברית האמור ביסורין יסורין ממרקין כל עונותיו של אדם, והנה שמ"ע ר"ת שן, עין, מלח, ובודאי נתמרקו עונותינו בגלותינו, על כן חוס ורחם עלינו, ואומרים מקודם הפסוק כי אל רחום ה' אלהיך לא ירפך ולא ישחיתך ולא ישכח את ברית אבותיך וגו', כי ידוע שי"ג מדות שהתורה נדרשת בהם הן נגד י"ג מכלילין דרחמים ו"אל" הוא נגד ק"ו ומדת "רחום" נגד גזירה שוה לעורר שני מדות אלו, וזהו לא ירפך ולא ישחיתך בשן ועין מכח ק"ו הנ"ל ולא ישכח ברית אבותיך מנגז"ש נאמר ברית במלח ונאמר ברית ביסורין כנ"ל, וד"ל.

יעזוב רשע דרכו ואיש און מחשבותיו וישוב אל ה' וירחמהו ואל אלהינו כי ירבה לסלוח. אפ"ל בטעם מה שאמרו חכז"ל (יומא פ"ו ע"ב) דבתשובה מאהבה זדונות נעשות לו כזכיות, דאזי יש מחשבה טובה המצטרפת למעשה ומחשבה רעה אינה מצטרפת ממילא נעשה מהרע טוב. והנה מגמרא (שבת י"ב ע"ב) מוכח דע"כ מלאכי השרת אינם יודעים מחשבה דאל"כ קשה הא דאיתא בגמ' דאינם מבינים לשון ארמית, כקושיית תוס' שם וכדאיתא בשלה"ק סוף פר' ברכה, ובוה יש לפרש דברי הגמרא ביומא (שם) גדולה תשובה שמגעת עד כסא הכבוד, היינו גדולה תשובה שגם הזדונות נעשות כזכיות שהיא מגעת עד כסא הכבוד, והשי"ת יודע מחשבות ומצרפה למעשה, וזשה"כ יעזוב רשע דרכו ואיש און מחשבותיו שיעשה תשובה מאהבה שהוא גם במחשבה, ואז אל אלהינו כי "ירבה" לסלוח שמעבירות יעשה מצוות מכח המחשבה הטובה, ומסיים הטעם כי לא